

LEREN LATEN VERLANGEN NAAR DE EINDELOZE ZEE

Een terugblik op het eerste schooljaar (2013-2014) van de
vrijeschool Roermond

Marcel Seelen

‘Het effect is aantoonbaar,’ zegt conrector Henk Giesbers (64), al bijna 40 jaar werkzaam op BC Broekhin, een scholengemeenschap voor 1600 leerlingen. ‘Want in de vleugel waar jullie als vrijeschool zijn gevestigd, daar worden sinds jullie komst in de reguliere klassen minder leerlingen gestraft, minder kinderen eruit gestuurd en niemand meer geschorst. Een opmerkelijke ontwikkeling!’

We zijn op zijn kamer weer eens langdurig in gesprek geraakt, over de identiteit van de vrijeschool, die zoveel verbazing wekt. Plots zegt hij verlegen, alsof hij iets opbiecht: ‘Wat zou ik zelf graag op een vrijeschool hebben gezeten en gewerkt!’

De leraar

Bij mijn komst naar Roermond waren voor mij twee uitspraken richtinggevend. De een was van Steiner, de ander van Weggeman. Rudolf Steiner zegt in zijn Oxfordcyclus van 1922 dat het geen zin heeft om een programma op te stellen waar een vrijeschool aan moet voldoen. Dat is een abstractie, in zijn ogen. ‘Werk met de leraren die er zijn.’ Leer die kennen en ga aan de slag. Met elke leraar voerde ik daarom een intensief gesprek, voorafgaand aan ons eerste schooljaar, over zijn werk en biografie, over zijn wensen en verwachtingen. Wekelijks bezoek ik de les en ga daarover in gesprek. Op zoek naar de talenten van iedere leraar en om hem uit te dagen die kwaliteiten uit te buiten. Inspireren is het voornaamste doel.

Een voorbeeld. Fred is al bijna 25 handenarbeidsleraar aan BC Broekhin. Toen we eind november onze 'Adventsmarkt' hielden kwam hij ook een kijkje nemen. 'Hoezo een markt?' vroeg hij. 'Gemeenschapsvorming,' zei ik, 'en om geld te sparen voor de smidse, want we gaan met de 8^e klas smeden!' Hij keek me verbaasd aan. 'Met wie dan?' Waarop ik antwoordde: 'Met jou!'. Hij stotterde verbaasd: 'Maar ik kan helemaal niet smeden.' Waarop ik lachend zei: 'Nog niet!'

In februari is Fred naar de leraar op de vrijeschool Maastricht gegaan die daar smeden geeft en kwam enthousiast terug. Toen trommelde hij enkele collega's op, die ook kunstvakken geven (tekenen en textiel) en samen zijn ze in april naar een cursus in Kiel in Duitsland gegaan en daar hebben ze een week lang ook gesmeed. Ik kreeg elke dag een fotootje en een appje toegestuurd. 'Nu begrijp ik pas wat je met onze school wil!', schreef hij enthousiast.

Daarna heb ik met Fred op verschillende de avonden door het Limburgse heuvellandschap gereden, en gingen we op bezoek bij families die nog een oude smederij hadden, om zaken op te kopen. Uiteindelijk, toen duidelijk werd dat er twee 7^e klassen zouden komen, heeft rector Jessica Baart een aanzienlijk bedrag op tafel gelegd, om de smederij deze zomervakantie te laten bouwen. Fred kijkt er halsreikend naar uit.

Het is het verhaal van een enkele leraar. Maar iedereen die bij de vrijeschool betrokken is geraakt, maakt iets soortgelijks mee. Het plezier in het pedagogische werk komt weer terug, vragen over het wat, hoe en waarom van het onderwijs komen weer tot leven. Lesgeven is geen verplichting, maar een verademing geworden.

Leiding geven

De andere uitspraak die ik voortdurend voor ogen hield was de wervende titel van een studie van Matthieu Weggeman, hoogleraar Organisatiekunde: 'Leiding geven aan professionals? Niet doen!'. De kern van zijn betoog luidt: laat ervaren krachten zelf bepalen hoe zij hun werk het beste kunnen doen; besteed niet teveel aandacht aan de details, geef ze vrijheid, vermijd een te straffe organisatie.

Het motto voor ons eerste schooljaar werd dan ook: elke vrijeschoolleraar, in de 7e klas, is *autonoom* en *zelfsturend*.

Maar om dat doel te bereiken moest doorbroken worden waar elke leraar in de loop van zijn jarenlange carrière door is gevormd: de ingeslepen routines, de burgerlijke conventies, het gemak van de frases.

Wat daaraan te doen?

Een lang verhaal kort: het vieren van de rituele jaarfeesten, een heterogene groep; het schoolboek is taboe verklaard - in de periode- en vakles; er wordt niet getoetst, alleen beoordeeld in woorden; straffen mag alleen bij hoge uitzondering; grammatica is uit den boze bij Nederlands en de vreemde talen en er is een portfolio in plaats van een rapport. Er is een wekelijkse pedagogische bijeenkomst, met als jaarthema 'de temperamenten' en de kinderbespreking staat weer bovenaan de agenda, met een antroposofisch arts (Anne Balliël) en de ouders van de besproken leerling in ons midden.

Nadat deze afspraken rond waren, kon het schooljaar beginnen.

Een platte organisatie

In organisaties die sterk ideologisch gedreven zijn, zoals Amnesty International en Artsen Zonder Grenzen, en ooit de Geert Groote School in Amsterdam van jaren her, waar ik ooit 25 jaar geleden begon, spelen regels en procedures nauwelijks een rol. Daar wilden we naar terug.

Als je werkt met professionals, gaat het niet om regels, procedures en informatiesystemen. Die begrenzen de vrijheid van handelen, forceren onbekende problemen in het keurslijf van bekende oplossingen en verzetten zich tegen uitzonderingen en veranderingen. In de gesprekken met rector Jessica Baart bleken we daar hetzelfde over te denken en we hebben aan een half woord genoeg om elkaar te begrijpen. Niets staat op papier, alles gaat in groot onderling vertrouwen.

We krijgen de ruimte om te werken met een platte organisatie waarin korte lijnen, snelheid en flexibiliteit er toe doen. Het gaat niet om plannen, maar om reflecteren op het eigen doen en laten. De uitdaging ligt in het creëren van een werkzaam evenwicht tussen anarchie en planning en control. Met als streven om soevereine vrijheid in onderlinge verbondenheid te realiseren.

De besefweg

In de vrijheid die zo ontstaat krijgt eenieder de speelruimte om te ontdekken wat vrijeschoolonderwijs allemaal vermag. De individuele ervaring staat daarbij centraal.

Je kunt als coach wel praten over antroposofie maar het is van veel groter belang dat de leraren zouden gaan beleven waartoe de inzichten van de antroposofie, die ten grondslag liggen aan de vrijeschoolpedagogiek, toe kunnen leiden.

Alleen de zelfopgedane ervaring kan ons daadwerkelijk doen beseffen, dat onderwijs ontstaat in het intensieve contact tussen leraar en leerling, waarbij onderwijs echt wordt *genoten* en dus veel meer is dan verstrekte informatie die leidt tot een diploma, die toegang biedt tot de arbeidsmarkt.

Antroposofie komt dan wel ter sprake, maar *bottom up*, als er zich bij de leraar een vraag aandient, of opdringt. Dus nooit *top down* - er wordt met grote stelligheid geen mensbeeld gedoceerd - want je geeft dan antwoorden op vragen die nooit zijn gesteld, waardoor alles oppervlakkig blijft, terwijl je juist de diepte in wilt. De schrijver Willem Jan Otten spreekt als het gaat om zingeving in ons leven van de '*besefweg*'. Een raak gevonden woord. De

reguliere leraren zijn het afgelopen schooljaar vol verwachting die besefweg opgegaan.

In de persoonlijke coachingsgesprekken, in de wekelijkse pedagogische vergaderingen elke donderdagmiddag en op de verschillende studiedagen werd die besefweg aandachtig begeleid. Om zo een collectie ambitie te doen ontstaan, onder de jonge leraren van onze prille vrijeschool, om zo een gemeenschap te kunnen worden met een ideaal.

In een beeld van Antoine de Saint-Exupery:

'Wanneer je een schip wilt bouwen, breng dan mensen niet bij elkaar om hout aan te slepen, werktekeningen te maken en te verdelen. Maar leer ze te verlangen naar de eindeloze zee.'

Het vraagt van degene die aan het roer staat van zo'n avontuurlijke onderneming ook om *outward looking* te zijn, om van buitenaf naar de vrijeschool te leren kijken.

Verbinding

Elke vorm van onderwijs zoekt een midden tussen de twee polen verbinding en leerdruk. Het is ons streven geweest om in het afgelopen jaar vooral te investeren in de verbinding, in warme en betrokken aandacht voor de leerlingen. De relatie tussen leerling en leraar staat dus centraal. Het college van leraren heeft in een bijeenkomst over missie en visie voor aanvang van ons werk uitgesproken, dat zij zich verantwoordelijk voelt voor de gehele ontwikkeling van de leerling, en zeker niet alleen voor de overdracht van leerstof.

In de 7^e klas hebben we daarom vanaf de allereerste lesdag ook ruimte gemaakt voor spel en gesprek. Gedrag en emoties van de kinderen waren daarbij leidend. Als er geplaagd of gepest werd, dan week de les en was de kring de plek om het met elkaar uit te praten.

Bij mijn 31 leerlingen ging ik ook op huisbezoek. Een onmisbare factor, als het om verbinding gaat. Hier in midden Limburg bleek het niet alleen goed voor de band met het kind, maar ook

broodnodig om de ouders bij te praten over doel en opzet van onze vrijeschool.

Voor de ouders is er een Vrijeschoolparool opgericht, een blad dat een keer per maand verschijnt, met artikelen over de achtergronden van het vrijeschoolonderwijs, aan de hand van concrete lesvoorbeelden. Samen met onze arts Anne Balliël en Aernout Henny zijn we de *Werkplaats pedagogiek* gestart, een cursus over opvoeding ('Hoe om te gaan met pubers') - drie middagen van 16.00 tot 20.00 uur - waar 20 vooral toekomstige moeders van 7^e klassers zich voor intekenden.

Elke gelegenheid waarbij onze jonge vrijeschool zich kon profileren, zoals de 'Adventsmarkt' en de 'Open Dag' werd in hoofdzaak door de klas zelf georganiseerd. De leerlingen kregen de verantwoordelijkheid en na enige aarzeling pakten ze dat enthousiast op en voelden ze zich steeds intenser betrokken bij 'hun' school in oprichting. De sociale cohesie werd dus zoveel mogelijk betekenisvol gevoed. De gelijkwaardigheid tussen leraren en de klas werd hierbij als motiverend ervaren. De verbinding bloeit op als die gepaard gaat met leerdruk, hetgeen zeggen wil: afspraak is afspraak. Er mag geen vrijblijvendheid ontstaan! Hier ontstonden in het eerste half jaar misverstanden over. De leraren van Broekhin dachten dat ze vooral 'lief en aardig' moesten doen tegen de leerlingen van de 7^e klas en zagen daardoor soms teveel door de vingers. Totdat duidelijk werd dat het gaat om het onderscheid tussen 'streng' en 'hard'. Cynisme is uit den boze, maar een duidelijke grens trekken - streng doch liefdevol optreden - is een noodzaak in elk pedagogisch proces.

De krant

Op vrijdag 23 mei publiceerde *De Limburger* een grote reportage over onze vrijeschoolklas. Twee volle pagina's verwondering over hoe onderwijs ook kan zijn. Journaliste Angela Janssens:

'De bel gaat. Leswissel bij BC Broekhin in Roermond. Ruim 1500 pubers komen tegelijkertijd in beweging. Gestommel. Deuren vliegen open. Gegiechel. Een schreeuw. De herrie dringt vaag door tot het leslokaal dat dit schooljaar voor het eerst wordt gebruikt door de vrijeschool Roermond. Terwijl leerlingen van het reguliere Broekhin doen wat tieners doen als ze worden "losgelaten", zitten de 31 leerlingen van de vrijeschool in een kring naar een gedicht te luisteren. Een meisje vertelt over haar verlies. Ze heeft alle aandacht. Een kaars brandt. Dit klaslokaal is net een veilige cocon. Geborgenheid. Bescherming. Rust. Geduld. Het zijn doorgaans niet de juiste woorden voor een groep brugklassers. Maar hier komen ze spontaan op.'

Kennelijk, schrijft ze, slaat het concept aan. Want 55 brugklassers hebben zich voor het komende schooljaar aangemeld. Hoewel de weg naar het eindexamen (vmbo-t, havo en vwo) nog uitgestippeld moet worden, aldus Janssens, vertrouwen de ouders er op, dat het lukken gaat.

Cocon

Als ik enthousiast de kamer binnenloop van adjunct Henk Giesbers, met *De Limburger* in de hand, hangt hij juist gebogen over deze reportage, kijkt lachend op en zegt: 'Jullie gaan op den duur heel Broekhin nog overnemen. Ik zie het jullie doen!' Het artikel kreeg de titel mee: *Vrij denken in een veilige cocon*. Het lijkt me een krachtige samenvatting van wat we samen hebben bereikt in ons eerste schooljaar in Roermond!